

“SON KIZILBAŞ ŞAH İSMAİL” ÜZERİNE

Tazegül DEMİR¹

ABOUT ŞAH İSMAİL THE LAST QIZILBASH

Tufan GÜNDÜZ, Son Kızılbaş Şah İsmail, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2010

*Ali İsmail'em geldim seyran eyledim
Zülfikar durmaz kınında günde yüz bin kan eyledim.*

Hataî

Tarihte Kızılbaşlar için oldukça önemli olan Şah İsmail'i incelemeyi gerekli gören Tufan Gündüz, “Son Kızılbaş Şah İsmail” adlı eserinde Şah İsmail ve Kızılbaş hareketini orijinal kaynaklar ışığında ele almıştır.

Şah İsmail, Gündüz'ün ifadesiyle “Bir yaşında yetim, altı yaşında şeyh, on dört yaşında hükümdar, Kızılbaşların Şahı, Safevi Devleti'nin kurucusu, Ebu'l Muzaffer, Mürşid,î Kâmil, Allah'ın Yeryüzündeki Gölgesi, Hataî.”dir.

Bazı kaynaklarda Şah İsmail ile ilgili şu bilgiler bulunmaktadır: İsmail 17 Temmuz 1487 tarihinde Erdebil şehrinde Safevi Tarikatı'nın şeyh ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Baba tarafı Şeyh Safiyüddin'in sülalesinden olun Şeyh Haydar, dedesi Şeyh Cüneyd; annesi ise “Chatrina (Alemşah Halime Begim)” Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın kızı, Pontus Rum İmparatoru IV. Yohannes Komnenos'un torunu'dur.

Şeyh Haydar 1488'de yapılan bir savaşta öldürülünce annesi ve kardeşleri Sultan Ali ve İbrahim ile birlikte Şiraz'da mahkûm edilmiştir. 1500 yazında Erzincan'da Ustaclu, Şamlu, Rumlu, Tekelü, Zülkadir, Avşar, Kaçar ve Varsak kabilelerinden oluşan 7.000 Kızılbaş Şah İsmail'in davetine icabet etmiş ve Kasım 1500'de Kura Nehri'ni geçerek Şemahi'ye doğru yürümüştür. Gülistan Kalesi yakınında gerçekleşen Çabani Meydan Muharebesi'nde Şirvanşah Ferruh Yasar'ın ordusunu yenmiş ve Bakü'yü ele geçirmiştir. 1501 yılında Tebriz'de Azerbaycan Safevi Devletini kurmuş; 1514'te yapılan Çaldıran Muharebesi'nde Osmanlı padişahı I. Selim'e yenilmiş ve 1524'te 37 yaşındayken vefat etmiştir.

Edebi yönünü ele alan kaynaklar ise Hataî'yi şöyle ifade ederler: Şah İsmail, Hataî mahlasıyla şiirler yazdı. Sanatçı kişiliği çok zor koşullar altında geçen çocukluğu sırasında oluştu. Aruz ve heceyle yazdığı şiirler Azerbaycan edebiyatının Nesimi ve Fuzuli arasındaki döneminin en

1 Arş. Gör. Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi.

güçlü temsilcisi olduğunu kanıtlar. Özellikle heceyle yazdığı şiirler Anadolu'da gelişen tekke edebiyatını büyük ölçüde etkiler. Alevi -Bektaşî edebiyatının en güzel örneklerini sunar. Sadettin Nüzhet, şiirlerini dörde ayırıyor:

- a) Tasavvufî düşüncelerini içerenler,
- b) Aleviliği dile getirenler,
- c) Hurufiliğin ilkelerini yansıtanlar,
- d) Aşıkane olanlar.

Aruzla yazdığı şiirlerinin ise daha çok tasavvufî olduğu görülür. Bu şiirlerinde kullandığı dil klasik şiirin dilidir.

Hece ölçüsüyle koşma ve semai biçiminde yazdığı nefesler ise Yunus'un izlerini taşır. Ama Hatayi'nin kendine özgü şiir yolu oluşturduğu da belirtilmelidir. Hece ve aruzla yazdığı şiirlerini kapsayan Divan'ı basıldı (Sadettin Nüzhet Ergun, Hatayi divanı, 1956; bütün nüshaları karşılaştırılarak yapılan basımı için bkz. Aziz Aka Mehmedof, Şah İsmail Hatayi Eserleri 1, Bakü 1966). Ayrıca Dehname adlı Ali'yi öven bir mesnevisi (Bakü 1946) ile yine mesnevi biçiminde yazılmış bir Nasihatnamesi vardır. Nejat Birdoğan "Alevilerin Hükümdarı Şah İsmail Hataî" adlı yapıtında bu büyük ozanın yaşam öyküsünü, Osmanlı ve Safevi yanlarından topladığı şiirlerini daha geniş ve gerçekçi biçimde vermiştir.

Bu bilgilerin ardından Gündüz'ün "Bambaşka bir Şah İsmail portresi ortaya çıktı" dediği eserini ele alalım. Doç. Dr. Tufan Gündüz'ün eserini, Kaynaklara Dair, Kökler, Şeyh Cüneyd, Şeyh Haydar, Sultan Hoca Ali, Şeyh İsmail, Akkoyunlu Tahtında Sarsıntı, Osmanlılar ve Kızılbaşlar, Şirvan'ın Zaptı, Tebriz Yolu, Şah İsmail ve Şiilik, İlk Tayinler, Akkoyunlu Sultanlarıyla Son Savaş, Firuzkuh'un Zaptı, Yezd ve Tebes'in Alınması, II. Bayezid'in Elçileri, Şeyh Haydar'ın İntikamı, Kürt Sarım, Dulkadiroğulları ile Savaş, Bağdat'ın Alınması, Muşşâ'alar Üzerine Harekat, Yeni Tayinler, Şirvan Seferi, Özbeklerle Savaşlar, Şahkulu Ayaklanması, Babür'e Yardım Ve Horasan'da Bitmeyen Kavga, Tebriz'de İsyân, Tahmasb'in Doğumu ve Şah İsmail'in Çocukları, Rum Sultanı, I.Selim, Rumlu Nur Ali Halife, Yeni Zülkarneyn, Savaş Hazırlıkları, Kızılbaş Takibi, Mektuplar, Çaldıran'a Doğru, Çaldıran Savaşı, Taçlı Hanım Meselesi, Yavuz Sultan Selim Tebriz'de, Yeni Dönem, Batı Sınırında Kayıplar, İçte Kapanık Kızılbaşlık, Barış Girişimi, Doğu Sınırındaki Gelişmeler, Kuzey Sınırları, İçerde, Son Kızılbaş başlıklarından oluşturmuştur.

Eserin önsözünde yazar öncelikle kitabı kaleme alma nedeni açıklamıştır. Bu nedenler başlangıçta İranlı tarihçi Abdülhüseyn Nevaî'nin "Tekmiletü'l Ahbar" eserinde Kızılbaşlar hakkında yazdığı yanlış bilgiler ile Gündüz'ün Tahran Üniversitesinde katıldığı derslerde Kızılbaşların layıkıyla anlatılmadığına yönelik gözlemleri ve Türk araştırmacıların Kızılbaşların İran tarihine katkılarını tam olarak değerlendiremediklerine yönelik düşünceleridir.

"Kaynaklara Dair" başlığı altında yazar Şah İsmail'den önce babası ve dedesinin anlatıldığı, Şah İsmail döneminin anlatıldığı, Çaldıran Savaşının, bu savaşta Kızılbaşların yeri ve

öneminin; ayrıca bu savaşın yansımalarının anlatıldığı eserleri içerik ve taşıdığı önem bakımından bildirmiştir.

Yazar "Kökler" başlığı içinde Şeyh Safiyüddin'in mezhebi ve etnik kökenine yönelik kaynaklar ve yazarlara göre oluşan fikir çeşitliliğini ifade etmiştir.

Kitabın "Şeyh Safiyüddin ve Safeviyye" kısmında yazar yine Şeyh Safiyüddin ve Safeviyye tarikatı hakkındaki bilgileri kaynaklardan edindiği bilgiler doğrultusunda irdelemiştir. Bu konuda eserlerde yer alan bilgileri ilişkiyel ve tutarlık boyutunda eleştirmiştir.

"Şeyh Cüneyd" bölümünde yazar, Şeyh Cüneyd'in Safeviyye tarikatıyla olan ilişkilerini onun ölümüne kadar yaşadığı olaylar çerçevesinde orijinal kaynaklara dayandırarak aktarmaya çalışmıştır. Tarikatın Şiileşmesini onun kişiliğinde ve fikirlerinde arama yoluna gitmiştir.

Yazar "Şeyh Haydar"ı anlatırken onun ne kadar savaşçı bir kişilik olduğu bilgisinden yola çıkar ve tarikatın başına geçmesinden ölümüne kadar olan süreci anlatır. Yazar ayrıca Şeyh Haydar'ın müridlerine on iki dilimli ve kırmızı renkli bir başlık giydirdiğini bundan dolayı Safevî tarikatının müridlerine "Kızılbaş" denilmeye başlandığı bilgisini de bu bölümün satır aralarına yerleştirir.

"Sultan Hoca Ali" başlığı altında Safeviyye tarikatında önemli liderlerden biri olacak İsmail'e Sultan Hoca Ali tarafından nasıl liderlik tacının verildiği anlatılmaktadır. Yazar bu bölümde Kızılbaşların güdümünde tarikatın ilerleyişini heyecanlı bir üslupla ele almaktadır.

"Şeyh İsmail" bölümü henüz 5-6 yaşlarında olan İsmail'in tarikatın başına gelmesi olayını anlatarak başlar. Bu kadar küçük yaşta bir lidere bütün Kızılbaşların biat edebilmelerinin nedeni İsmail'e kadar bütün liderlerin ölümünün ardından yeni liderin küçük yaşta gelmesi, bu durumun alışılmış olması şeklinde açıklanmıştır. Yine bu bölümde Rüstem Bey'in İsmail'i öldürtme kararı, İsmail'in çocukluğunda yaşadığı 4,5 yıllık zindan hayatı, arkasından Erdebil'de takibi ve öldürülme ihtimali, sonra 6 yıl süren gizlenme ve son olarak da affedilmesi bütün detaylarıyla anlatılır.

"Akkoyunlu Tahtında Sarsıntı" bölümünde Akkoyunlularda tahtın sürekli el değiştirmesi iç çekişmeler ve sonunda ülkenin ikiye bölünmesi sürükleyici bir üslupla kaleme alınmıştır.

Şah İsmail'in "Şeyhlikten Şahlığa" geçiş sürecinin ifade edildiği bu bölüme yazar, Akkoyunlu ülkesinin yaşadığı karmaşanın Kızılbaşlar için oluşturduğu fırsatı anlatarak başlamıştır. Bu fırsat Kızılbaşların henüz 13 yaşındaki şeyhlerini ŞAH yapabilmeleri için en uygun zamanın gelmiş olmasıydı. Daha sonra Kızılbaşların kabile kabile İsmail'in hizmetine girmeleri ve İsmail'in adım adım devlet kurma yolunda ilerleyişi anlatılmıştır.

"Osmanlılar ve Kızılbaşlar" başlığı altında ilk olarak o dönemde Osmanlı tahtında II. Beyazid'in hüküm sürdüğü bilgisi yer almıştır. Ardından Osmanlı'nın sınırları ve bu sınırlar doğrultusunda yeni bir devlet kurma girişimlerinde bulunan Kızılbaşlar ve İsmail'in içinde

bulunduğu süreç ayrıntılarıyla bildirilmiştir. Ayrıca bu bölümde yer yer tarihi kaynaklardan alınan Osmanlı tarihine yönelik beylikler ve toplumsal yaşama dair önemli satır arası bilgilerine de yer verilmiştir.

“Şirvan’ın Zaptı” bölümü Şah İsmail’in kendisine tabii olanlarla birlikte daha güçlü bir hâl alması ve öncelikle Şirvan ülkesine bir sefer düzenleme kararıyla başlar; Bakü’nün ele geçirilmesi ve Şeyh Cüneyd’in intikamının alınması bilgisiyle sonlandırılır.

“Tebriz Yolu” başlığında Şeyh İsmail ve beraberindeki Kızılbaş birliklerinin sayı ve güç olarak kendilerinden üstün olan Akkoyunlu ülkesini ele geçirmesi ve Tebriz’e görkemli bir şekilde girişleri anlatılır.

“Şah İsmail ve Şiilik” bölümü, Şah İsmail’in asıl meselesi olan Şiiliğin ilan edilmesini içerir. Yine bu bölümde Tebriz’de yaygın mezhep olan Sünniliğin nasıl sindirilmeye çalışıldığı; insanların Şiilik ve ölüm arasında nasıl tercih yapmak mecburiyetinde bırakıldığı kaynaklar ışığında ayrıntılı olarak bildirilmiştir.

“İlk Tayinler” bölümü şahlığın ilanından sonra Şah İsmail’in devlet makamlarına atamalarda kişilerin Şiiliğe duyduğu samimiyet doğrultusunda izlediği yol bildirilmiştir.

“Akkoyunlu Sultanlarıyla Son Savaş”, başlığında Akkoyunlu hanedanının nasıl bir ittifak karşısında sona erdiği anlatılmıştır.

“Firuzkuh’un Zaptı” bölümü Firuzkuh Kalesinin Şah İsmail tarafından ele geçirilişinin ve bu olayın oluşturduğu geniş yankının öyküsünü ele almaktadır.

“Yezd ve Tebes’in Alınması”, başlığında Yezd şehri ve Horasan hududundaki Tebes’in alınış öyküsü sürükleyici bir üslup ve kaynaklardan hareketle anlatılmıştır.

“II. Bayezid’in Elçileri” bölümünde yazar, Osmanlı Sultanı II. Bayezid’in Şah İsmail’i fetiflerdeki başarısından dolayı tebrik için elçiler göndermesi olayını ele almaktadır.

“Şeyh Haydar’ın İntikamı” bölümü Şah İsmail’in dedesi Şeyh Haydar’ın öldürülmesinden sorumlu olan kişileri ölümle cezalandırılması olayını anlatmaktadır.

“Kürt Sarım”, Azerbaycan sınırındaki Urumiye’ye saldırıda bulunan ve katliam yapan Kürt Sarım’ın cezalandırılmasının anlatıldığı bölümdür.

“Dulkadiroğulları ile Savaş” bölümü Dulkadir Türkmenlerinin Safevi Tarikatının en eski müridlerinden olması bilgisiyle başlar. Ardından adım adım ilerleyişi ve Dulkadirlilerle nasıl sulh tesis ettiği anlatılır.

“Bağdat’ın Alınması” kısmında Şah İsmail’in Azerbaycan, Irak-ı Acem, Kirman ve Diyarbekir hâkimiyetlerinden sonra Bağdat’ı almaya karar verdiği bilgisi yer alır.

"Muş'a'salar Üzerine Harekat" bölümünde Bağdat'ın fethinin ardından Huveyze, gulat-ı Şia'dan sayılan Muş'a'lardan alındığını belirten bilgiler yer almaktadır.

"Yeni Tayinler" kısmında 1508'de yapılan bazı tayinlerin Şah İsmail'in yakın çevresine karşı tutumunda oluşturduğu değişikliklerden, idari işlerle askeri bürokrasiyi birbirinden ayırmaya çalışmasından ve Safevi Devleti'nin her alandaki yönetim işleyişinde detaylı bir şekilde bahsetmiştir.

"Şirvan Seferi" bölümünde Şah İsmail'in yine başarılı bir seferi olarak, Şirvan'ın ele geçiriliş tarihini aydınlatan bilgilere yer vermektedir.

"Özbeklerle Savaşlar", bu bölümde Şah İsmail'in Akkoyunlu tahtına geçişiyle sınırlarının ve komşularının değişiminden ve bu vesileyle Doğu yönünden komşusu olan Özbeklerle olan savaşlarından kaynaklar ışığında bahsedilmiştir.

"Şahkulu Ayaklanması" bölümünde Tarihte önemli bir vak'a olarak görülen Şahkulu Ayaklanması bütün detaylarıyla, kaynaklara dayandırılan nesnel yorumlarla ele alınmış; nedenleri ve sonuçları hakkında bilgilere yer verilmiştir.

"Babür'e Yardım Ve Horasan'da Bitmeyen Kavga" bölümünde Şah İsmail'in Babür'ün yardım çağrısı üzerine harekete geçmesi ve bu olayın tetiklediği bir dizi tarihi silsile gözler önüne serilmiştir.

"Tebriz'de İsyân" bölümünde Türk tarihinin klasikleşen bir unsuru - kardeş- anlatılmaktadır. Şah İsmail'in Horasan seferininin uzun sürmesi üzerine kardeşi Seyyid Süleyman'ın çıkarttığı ayaklanma anlatılmıştır.

"Tahmasb'ın Doğumu ve Şah İsmail'in Çocukları" bölümünde Şahın ilk oğlu Tahmasb, daha sonra da oğulları Elkas, Sam, Behram; kızları Haneş, Perihan, MEhin Banu Sultanem, Ferengis ve Şah Zeynep sıralaması ve çocukların isimlerinin İran milli destanlarından seçilmesinin Şahın kendisini İran hükümdarlarından biri olarak görmesine bağlaması yer almıştır.

"Rum Sultanı", bölümde II. Beyezid'in oğulları arasındaki taht kavgası sürükleyici bir üslupla kaleme alınmış, Trabzon sancak beyi Selim'in tahtı ele geçişi ayrıntılarıyla anlatılmıştır.

"I.Selim" Selim'in tahta oturması ve ardından oluşan kardeş isyalarını ve o esnada İran'da Şah İsmail'in Özbeklerle olan savaşının anlatıldığı bölüm önemli bir tarihi devri aydınlatır.

"Rumlu Nur Ali Halife" Şah İsmail'in Anadolu'da yaptığı seferlerde etkili olan Nur Ali Halife'nin anlatıldığı bölümdür.

"Yeni Zülkarneyn" bölümünde I. Selim'in tahta geçer geçmez doğudaki Şah İsmail tehlikesini ortadan kaldırmak istemesi ve bunun nedenini olarak Şah'ın babası II. Beyazid'i sık sık aşağılaması ve Şeybek Han'ın başını ona hediye olarak göndererek onu tehdit etmesi gerekçelerine dayandırır. Bu bölümün devamında Safevi hükümeti ise sınırlarını genişletme

ve benzeri sebeplere dayanarak bir meydan okuma halini alması anlatılır. Ardından I. Selim'e İran ve Horasan'dan gelen destek haberleri vardır. İran'ın Hâce Molla'yı İsfahâni'sinin Selim'i Zülkarneyn'e benzeten desteğinin etkisi ifade edilir. Bu bölümde ayrıca yazar okurlarına Çaldıran Şavaşının sebeplerinin ayrıntısıyla verildiği önemli bulgulardan oluşan bir yelpaze sunar.

“Savaş Hazırlıkları” bölümünde savaş gerekçesinin divanda resmi olarak görüşülmesi ve bu konuda bir fetva olarak yayınlanması bilgisıyla başlar ve yazar kaynaklara dayandırarak bu fetvayı şöyle ifade eder: “Safevilerin mühlid ve zındık bir topluluk olduğu, sahabeye küftedikleri, büyük sahabelerin büyüklüklerini tanımadıkları, değerli kişilerin kanlarını dökmekte sakınca görmedikleri, mescidleri ve ibadethaneleri yıktıkları gösterildi. Onlarla savaşmanın, fesat kapılarını kapatacağından, vacip; kanlarının dökülmesinin helal, köle ve cariyelerinin yağmalanmasının mübah olduğu ifade edilir. Ardından savaş hazırlıkları ve Safevi topraklarına varış güzergahı açık, anlaşılır bir üslupla bildirilmiştir.

“Kızılbaş Takibi” yazar bu bölümde çeşitli kaynaklarda yer alan ve Çaldıran Savaşı sırasında Anadolu Kızılbaşlarının bir karışıklık oluşturmasını engellemek için katledildiklerini yönelik bilgilerin doğruluğu ve yanlışlığını gerekçeleriyle tartışır.

“Mektuplar” bölümü ilk olarak Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail'e savaş için sefere çıktıklarını bildiren ve seferin gerekçelerini anlattığı mektubu kaynaklar ışığında ortaya koymasıyla başlar. Ardından Selim'in Şah İsmail'i savaşa gerek kalmadan itaate davet ettiği 2. mektup anlatılır. Daha sonra ise Osmanlı Ordusunun Erzincan'a kadar gelmesine rağmen Safevi ordusunun hâlâ ortalarda görünmeyişi ve bu durumun Osmanlı ordusunda yabancı topraklarda saldırısını nereden geleceğinin bilinmemesinden dolayı oluşturduğu tedirginliği gidermek ve Şah İsmail'i kıskırtmak üzere Selim tarafından yazılan 3. mektuba yer verilir.

“Çaldıran'a Doğru” bölümünde ilk olarak Yavuz Sultan Selim'in mektuplarına Şah İsmail'in yanıtı ve Selim'in tekrardan kaleme aldığı cevap mektubu detaylarıyla anlatılır. Ardından her iki taraftaki savaş öncesi müzakereleri kaynaklarla desteklenerek sunulur.

“Çaldıran Savaşı” bölümünde savaşın iki taraftaki yansımaları ve Osmanlı galibiyeti verilir.

“Taçlı Hanım Meselesi” bölümünde öncelikle Taçlı Begüm'ün tanıtılması yer alır. Ardından Şah İsmail'in eşi olan Taçlı Begüm'ün Çaldıran Savaşına katılıp katılmadığı, nedenleri ve spekülâtif söylemleriyle birlikte kaynaklardan hareketle verilir. Ayrıca savaş esnasında Safevi ordusu tarafından çok sayıda kadının bulunduğu ve esir edildikleri yine çeşitli kaynaklardan naklen tartışılır. Sonuç olarak da Taçlı Hanım'ın Çaldıran Savaşında yer aldığı ve Osmanlı eline esir düştüğü; ancak onun esaretinin bir günden fazla sürmediği, kısa zaman içinde Şah İsmail'in yanına gittiği ve kalan hayatını Safevi sarayında tamamladığı bilgisine yer verilir.

“Yavuz Sultan Selim Tebriz'de” bölümü Yavuz Sultan Selim'in savaşın ertesi günü Tebriz'e gelişi ve sonrasında hemen Amasya'ya dönüşü gerekçeleriyle anlatılır.

"Yeni Dönem", bu bölümde Yavuz Sultan Selim'in Tebriz'den çekilmesinden sonra Şah İsmail'in Tebriz'e dönüşü ve savaşta kaybettiği kumandanların yerine yenilerini atamaya çalıştığı yeni dönem teferruatlarıyla kaydedilir.

"Batı sınırında Kayıplar" bölümde Tebriz'den dönen Osmanlı ordusunun gerçekleştirdiği fetihler ve hâlâ Safevi idaresindeki Diyarbekir'in Osmanlı hakimiyetine geçişi ve yankıları dile getirilmiştir.

"İçe Kapanık Kızılbaşlık" bölümünde Safevi Devleti'ni kuran Kızılbaşların, Şah İsmail'in Şileştirme politikası içinde evrilip hızla Şileşirken, Anadolu'daki Kızılbaş Türkmenler'in İçe kapanıp inançlarını geleneksel usullerle devam ettirdikleri bilgisine yer verilmiştir.

"Barış Girişim" bölümünde Şah İsmail'in Osmanlı Devleti'ne gönderdiği mektuplar ve Osmanlı'nın bunu reddedişi anlatılır.

"Doğu Sınırdaki Gelişmeler" bölümünde ilk olarak Safevi Devletinin doğu sınırındaki Horasan'ın Şah İsmail'in bir yaşındaki oğlu Tahmasb'a vermesi ve oğluna lala olarak Musullu Emir Han'ı; vezir olarak da Gıyaseddin Muhammed'i ataması ve sonrasında yaşanan hadiseler ayrıntılarıyla anlatılır.

"Kuzey Sınırları" bölümünde Çaldıran Savaşından sonra Şah İsmail'in otoritesinin azalması ve Safevi Devletinin kuzey sınırlarındaki hareketlilik detaylarıyla anlatılır.

"İçerde" başlıklı kısım Çaldıran Savaşından sonra ülke içinde yaşanan olayların anlatıldığı bir bölümdür.

"Son Kızılbaş" bölümü Çaldıran yenilgisinden sonra Şah İsmail'in devlet işlerinden elini büyük ölçüde çektiğini, ülkenin doğudan ve batıdan saldırılara maruz kalmasına ve toprak kaybına rağmen bizzat ordunun başına geçerek problemleri ortadan kaldırma ve kaybettiklerini geri alma gibi bir gayret göstermediğini anlatarak başlar. Ardından Şah İsmail'in Osmanlı Devletiyle barış yapmak için yaptığı girişimleri ve aldığı olumsuz yanıtları; daha sonra ise Osmanlıya karşı batıdaki ülkelerle işbirliği yapma girişimleri ve bunların sonuçlanamaması durumları detaylarıyla anlatılır. Bu bölüm ve kitabın son kısmında yazar, Şah İsmail'in ömrünün son döneminde eğlence ve av partilerine düşkünlük göstermesinin Kızılbaşların tepkilerine neden olduğu ve yine bir av için gittiği Şeki'de vefat ettiğini; yerine büyük oğlu 10 yaşındaki Tahmasb'ın geçtiğini; ancak Kızılbaşların aynı itaati ona göstermedikleri bilgisine yer verir.

Yazar kitabın arka sayfasında eserden aldığı anahtar cümlelerle orijinal bir özet oluşturmuş; Şah İsmail'in Kızılbaş Türkmenleri için ne demek olduğu kilit ifadelerle bildirilmiştir.

Doç. Dr. Tufan GÜNDÜZ'e önemli bir tarihi dönemi, akıcı ve zevkli bir üslupla anlatarak tarihin sayfalarında bizi sürükleyici bir yolculuğa çıkardığı ve bize bu değerli hazineyi sunduğu için teşekkür ediyor, *Son Kızılbaş Şah İsmail*'in alanda çalışan kişilere ışık tutmasını diliyoruz.

Gönül ne durursun sen varsana
Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz
Varıp eşîğine yüzün sürsene
Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

Mürşidin arayan gitti arayı
Arayanlar buldu derde çareyi
Yüzbin okur ise akda karayı
Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

Bu dünyada durdukça eğer dursan da
On dünya dolusu kitap görsen de
Her harfine binbir mana versen de
Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

Halil yaptı Kâbe'yi oldu delil
Farz oldu varmayanlar oldu melil
Muhammed'e rehber oldu Cebrail
Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

Hatayi sözün manisin ver dedi
Yar ile ettiğin ahde dur dedi
Cebrail, Musa'ya Hızır'a var dedi
Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

HATAİ

